

The analysis of scientific sources and practice of teaching at higher education institution proved the possibility of gaining minimal experience of teacher training at higher education institution. However, gaining this experience is only possible through real approach to the profession. Teaching practice in schools is very important for the formation of subjective experience of the future teachers. During this practice they act as teachers and carry out different types of educational activities. Usage of practice-oriented technologies, such as the technology of training context, methodological workshops technology, case-tech and others are very important. Such technologies help students to engage in professional activity, to compare the proposed information with individual experience and express their own ideas. The development of a system of professionally-oriented objectives for the formation of methodological subjective experience of future biology teachers can be researched in future.

Key words: *subjectivity, subjective experience, professional activities, methodological training, methodological work, practice-oriented technologies, methods of teaching biology, future teachers of biology.*

УДК 378.016 : 808.5 (045)

І. Д. Давидченко

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

ЦІЛІСНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядається цілісність педагогічної системи підвищення культури мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, визначено місце виховання культури мовлення, з'ясовано поняття «культура мовлення». Викладання курсу «Культура фахового мовлення» у вищих навчальних закладах є актуальною проблемою, що потребує постійних творчих пошуків та постійно залишається в центрі уваги. Від того, якою мовою звернеться до дитини вихователь, чи прищепить любов до рідного слова, залежить у подальшому мовний розвиток особистості.

Ключові слова: *культура мовлення, майбутній вихователь, педагогічна система, підвищення культури мовлення.*

Постановка проблеми. Культура мовлення кожної дитини має вирішальне значення для подальшого її розвитку, вона народжується з готовим апаратом мовлення, який розвивається в умовах життя. Процес розвитку мовлення й оволодіння дитиною мовою розвивається з певними віковими закономірностями. Опанування культурою мовлення й мовленнєвого спілкування починається ще в дошкільному віці й залежить від родини, де панує любов і взаємоповага, від вихователів дошкільних закладів. Культура мовлення охоплює спосіб життя, основні права людини, системи людських цінностей, традиції, вірування. Саме культура мовлення формує мислячу людину, людину-творця, людину, здатну аналізувати себе і своє оточення.

У Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», проекті «Дошкілля» одним з головних завдань дошкільного виховання й навчання визначають забезпечення опанування дітьми

українською мовою, засвоєння ними літературних норм, прагнення виражати власне ставлення до довкілля, самостійно знаходячи для цього різні мовні засоби, формування вміння домовлятися, не втручатися в розмову дорослих, спокійно відстоювати свою думку, слухати співрозмовника й без потреби не перебивати його.

На жаль, вихователі дошкільних навчальних закладів мають нерозвинену культуру мовлення, систематично порушують її граматичні, орфоепічні, лексичні й фразеологічні норми, а також норми поведінки, взаєморозуміння з дітьми дошкільного віку та їхніми батьками. У Законі України «Про вищу освіту» перед вищими навчальними закладами поставлено завдання підготувати спеціалістів висококваліфікованих, грамотних, з належним інтелектуальним потенціалом.

Сучасним життям висувуються високі вимоги до професійної підготовки студентів – майбутніх вихователів. Саме тому необхідним є оволодіння культурою мовлення, що допоможе майбутнім фахівцям освіти стати справжнім майстром своєї справи з високим рівнем знань і вмінь у галузі педагогічної діяльності. Проблема готовності майбутніх вихователів до роботи з дошкільниками пов'язана з проблемою готовності до професійно-педагогічної діяльності загалом.

З давніх часів рівень володіння словом визначав рівень освіченості та загальної культури людини. На сьогодні однією з найактуальніших проблем є вміння вільно, комунікативно виправдано користуватися невичерпними засобами, багатствами рідної мови [5].

Аналіз актуальних досліджень. Низку наукових праць, у якій розглядаються проблеми підвищення культури мовлення, запропонували такі науковці, як О. В. Кобилянський, І. С. Деснова, С. Ю. Довбенко, Т. А. Денищич, О. В. Лебідь, Л. І. Мацько, Л. В. Кравець, Н. Д. Бабич, А. А. Ковтун, Н. І. Рудьова, А. А. Лук'янюк.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що поняття «культура мовлення» трактується науковцями по-різному: як сукупність практичних матеріальних і духовних надбань, що відбивають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності; як царина духовного життя суспільства, що охоплює, насамперед, систему виховання й освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їх функціонування (навчальні заклади, клуби, музеї, театри, творчі спілки тощо); рівень оволодіння певною галуззю чи діяльністю (С. У. Гончаренко) [2]; як певний історичний рівень розвитку суспільства, творчих сил та здібностей людини, що виявляється в типах та формах організації життя і діяльності людини в їх взаємовідносинах; це джерело знань в освіті, її змістова складова (знання про природу, суспільство, способи діяльності); емоційно-вольове й ціннісне ставлення

людини до довкілля та інших людей (Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров) [4]; продукт життєдіяльності людей, що вступають у спілкування, продукти їхнього гуманітарного мислення, співробітництва, взаємообміну цінностями, це «робота самозміни» (М. М. Бахтин) [1].

На думку дослідника інтелектуального потенціалу мови Л. І. Шевченко, саме через мову нація сублімується в цивілізаційних традиціях, реаліях і формах культури, здатних до інтеграції у світовий досвід і, водночас, зберігає власну неповторність, можливість відтворення домінантних культурних кодів в еволюційно змінному цивілізаційному просторі України [6].

Метою статті є розгляд цілісності педагогічної системи підвищення культури мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, визначення місця виховання культури мовлення, з'ясування поняття «культура мовлення».

Виклад основного матеріалу. Викладання курсу «Культура фахового мовлення» у вищих навчальних закладах є актуальною проблемою, що потребує постійних творчих пошуків та постійно залишається в центрі уваги. Від того, якою мовою звернеться до дитини вихователь, чи прищепить любов до рідного слова, залежить у подальшому всебічний розвиток особистості.

Ми вважаємо, що підвалиною педагогічної майстерності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів може послужити доцільність включення в навчальну діяльність дисциплін філологічного та психолого-педагогічного циклів щодо формування лінгвокультурологічної компетентності. Саме лінгвокультурологічна компетентність реалізується у знаннях матеріальної і духовної культури, історичного розвитку української нації, фольклору, традицій, звичаїв і обрядів рідного народу, а також в уміннях використовувати культурознавчі знання у професійній діяльності. Реалізація культурологічного принципу навчання української мови сприяє «входженню учнів у культуру, формування їхніх ціннісних орієнтацій, особистісному розвитку», забезпечує «єдність опанування культурознавчого змісту і мовної форми» [3].

У процесі професійної підготовки, на наш погляд, важливо набути вмінь характеризувати феномен української культури, історію її розвитку, місце в системі світової культури, оцінювати досягнення культури на основі знання історичного контексту їх створення, бути здатним до діалогу культур, вміти висловлювати й обґрунтовувати власну позицію до питань, що стосуються ціннісного ставлення до історичного минулого.

Отже, кожен, хто намагається досягти успіху, знайти своє місце в суспільстві, неодмінно повинен володіти культурою мовлення, тобто навчитися дотримуватися елементарних норм усної і писемної форм сучасної літературної мови, правильно використовувати всі її виражальні засоби залежно від стилю, жанру, типу.

У педагогічній, лінгводидактичній літературі культура мовлення розглядається як система ознак та властивостей, що свідчать про комунікативну досконалість мовлення, як система знань та навичок, які забезпечують доречне та невимушене використання мови з метою спілкування. Культура мовлення тісно пов'язана з культурою мислення. Якщо людина ясно, логічно мислить, то й мовлення в неї ясне, логічне. І, навпаки, якщо в людини немає думок, якщо вона говорить про те, чого не розуміє або не знає, то й мовлення в неї плутане, беззмістовне, захаращене зайвими словами, непотрібними прикрасами. Грамотне, багате мовлення – не тільки ефективний засіб передачі й сприйняття думок та образів. Це й вияв поваги до людей, із якими спілкуєшся, і до народу, який створив цю мову [5].

Чинні програми, за якими працюють вихователі дошкільних навчальних закладів, спрямовують педагогів на створення розвивального життєвого простору, що сприятиме повноцінному (у тому числі й мовному) розвитку дітей. Як показує аналіз навчальної педагогічної практики, у роботі дошкільних навчальних закладів, зокрема в мовному навчанні дітей, є чимало недоліків: допускаються помилки вихователів у вимові окремих слів, не завжди пояснення педагога доцільно поєднуються з демонстрацією наочності, порушуються вимоги щодо якості практичного виконання вправ, зустрічається незнання методики навчання мови, виникають труднощі в наданні практичної допомоги дітям та виправленні помилок тощо. Це зумовлює необхідність удосконалення процесу професійної підготовки студентів до роботи мовного розвитку дошкільників.

Отже, майбутній вихователь дошкільного закладу повинен володіти таким запасом знань, умінь і навичок, які допоможуть йому на практиці досягти високих результатів лінгвокультурологічної компетентності. На нашу думку, майбутній вихователь дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки повинен навчитися самостійно складати мовленнєві зразки розповідей (описові власного досвіду, творчі); будувати лінгвокультурологічні моделі, доступні для наслідування дітьми; добирати малі жанри фольклору, тексти художніх творів, що сприяють розвитку образного мовлення дітей; складати тести дидактичних мовленнєвих ігор, ситуацій та мовленнєвих завдань; розробляти конспекти занять, сценарії літературних ранків та вечорів, розваг; виправляти мовленнєві помилки та огріхи й попереджати виникнення нових; творчо планувати навчально-мовленнєву діяльність дітей дошкільного віку.

На основі сказаного вище можна стверджувати, що культура мовлення проявляється як правильність, нормативність, адекватність, логічність, різноманітність, естетичність, чистота, доречність, а також передбачає формування у студентів навичок володіння усним літературним мовленням, логічно чітким, емоційно-образним способом викладення власних думок та передачі змісту художніх творів, чіткою дикцією, гнучким голосом.

Підсумовуючи зазначене, маємо звернути увагу на недостатність підготовки формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів:

- розгляд зв'язку, який існує між [історією](#) українського народу й історією української мови. Цей зв'язок може бути особливо яскраво показано на різних фактах розвитку словникового складу української мови;
- вироблення у студентів уміння спостерігати певні мовні явища і встановлювати між ними історичні зв'язки. Це має виключно важливе значення для студентів як майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, оскільки вони у своїй діяльності повинні вміти науково обґрунтовувати те чи інше мовне явище і правильно пояснювати його вихованцям різного віку;
- ознайомлення студентів із певним фактичним матеріалом з історії розвитку фонетики, граматики і словникового складу української мови, що створить базу для вироблення наукового погляду на розвиток мови.

Система повинна найбільш повно задовольняти потреби майбутнього вихователя дошкільних навчальних закладів у мовній освіті, створити сприятливі умови для розвитку інтелектуального, творчого потенціалу кожного студента, отже, повинна бути особистісно орієнтованою.

Педагогічна система формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах має специфічний зміст і структуру, адекватну мету й педагогічні технології, гарантовано реалізує поставлені завдання. Мета конкретизується завданнями змін якості професійної підготовки майбутніх фахівців до формування лінгвокультурологічної компетентності та коректуванням змісту освіти.

Особливості розвитку та формування готовності майбутнього вихователя дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності є надзвичайно актуальною проблемою, оскільки жодна інша професія не ставить таких вимог до людини, як професія педагога, вчителя, вихователя. Саме від його професійності залежить інтелектуальне, духовне, соціальне, емоційне становлення особистості дітей дошкільного віку. Безперечно, ефективність роботи освітніх навчальних закладів залежить не лише від програм навчання й виховання, а й від особистості педагога, його взаємин із дітьми та професіоналізму. Кожен талановитий, висококваліфікований, вдумливий педагог поєднує у своїй практиці загальнотеоретичні досягнення педагогіки, власний досвід, особистісні переваги та особливості дітей, із якими він працює. Жодна найдосконаліша теорія не може дати вичерпної відповіді, яким бути педагогу, але вона є основою, на яку повинен опиратися навіть найобдарованіший із них.

При розробці технології освіти «намічається той процес навчання, який найкращим чином (тобто в найкоротші терміни і з найменшими

витратами сил і засобів) може формувати комунікативне вміння, визначати критерії оцінки їх сформованості у студентів. Крім того, створювалися педагогічні умови мотивації навчальної діяльності, спрямованої на формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Культура мовлення визначається різнобічно в залежності від того, що в неї надзвичайно багато базових і суміжних наукових дисциплін. Дисципліна «Українська мова за професійним спрямуванням» є прагматичною, культура мовлення звернена не лише до системи мовлення, а й до взаємин «мовлення – особистість» і їх оптимальної побудови.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Культуру мовлення можна визначити, по-перше, як володіння нормами мовлення й вибір засобів, які дозволяють у певній ситуації спілкування і при дотриманні етики спілкування забезпечити найбільший ефект у досягненні поставлених завдань комунікації; по-друге, як галузь мовознавства, націлену на нормалізацію мовлення. Існують три компоненти культури мовлення: нормативний, етичний і комунікативний. При безумовній справедливості названих понять їх не можна об'єднувати категорією «компонентів», оскільки нормативність – об'єкт культури мовлення, етика – поряд зі справжньою культурою звучного й написаного слова – норми і прийоми способу риторика, моральне обґрунтування сказаного викладачем, його вплив на аудиторію.

Отже, вищі навчальні заклади, які готують вихователів дітей дошкільного віку для роботи в нових умовах життєдіяльності інформаційного суспільства, опинилися перед необхідністю формування в майбутніх вихователів дітей дошкільного віку конкретних якостей мовної особистості, у тому числі лінгвокультурологічної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Философская культура XX века / М. М. Бахтин. – СПб, 1991. – Вып. 1. – С. 89.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник [автор-укл. Гончаренко С. У]. – К. : Либідь, 1997. – С. 163.
3. Державний стандарт загальної середньої освіти : Українська мова / Л. В. Скуратівський, О. М. Біляєв, М. С. Вашуленко, Л. І. Мацько та інші // Дивослово. – 1997. – № 7. – С. 18–37.
4. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : ИКЦ «МарТ» ; Ростов н/Д : Издательский цент «МарТ», 2005. – С. 68.
5. Пономарьова Г. Ф. Риторика : підручник / Г. Ф. Пономарьова, Л. О. Петриченко, О. О. Бабакіна. – Харків : КЗ «ХГПА» ХОР, 2013. – 450 с.
6. Шевченко Л. І. Простір культури і простір слова : позиції та перспектива / Л. І. Шевченко // Літературна мова у просторі національної культури. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 135 с.

РЕЗЮМЕ

Давидченко И. Д. Целостность педагогической системы повышения культуры речи будущих воспитателей дошкольных учебных заведений.

В статье рассматривается целостность педагогической системы повышения культуры речи будущих воспитателей дошкольных учебных заведений, определено место воспитания культуры речи, выяснено понятие «культура речи». Преподавание курса «Культура профессиональной речи» в высших учебных заведениях является актуальной проблемой, требующей постоянных творческих поисков и постоянно остается в центре внимания. От того, на каком языке обратится к ребенку воспитатель или привет ли любовь к родному слову, зависит в дальнейшем языковое развитие личности.

Ключевые слова: культура речи, будущий воспитатель, педагогическая система, повышение культуры речи.

SUMMARY

Davydchenko I. The integrity of the pedagogical system of the future tutors of preschool education institutions speech culture improvement.

The article examines the integrity of the pedagogical system of improving speech culture of future teachers of preschool education institutions, the place of speech culture in the education is determined and the notion of “speech culture” is revealed. Teaching the course “Culture of professional speech” in higher educational establishments is an actual problem that requires constant creative search and that remains constantly in the centre of attention. Language personality development depends on what language a teacher speaks to a child and it also depends on whether a teacher implants love for the native word.

Culture of speech encompasses lifestyle, fundamental human rights, the system of human values, traditions and beliefs. Speech culture forms an intellectual, creative person, a person who can be able to analyze himself and his surroundings.

In pedagogical and language education literature speech culture is considered as a system of signs and characteristics that attests communicative excellence of speech as a system of knowledge and skills that ensures appropriate and spontaneous use of language for the purpose of communication.

Speech culture is the spiritual aspect of a person, it demonstrates the overall development of the individual, the degree of initiation to the spiritual wealth of the native people and the heritage of humanity. Speech culture is closely associated with the culture of thinking. If a person can think clear and logically, then his speech is clear and logical. And vice versa if a person has no thoughts, if he says something that he does not understand or does not know, then his speech is confusing, meaningless, cluttered with unnecessary words and unnecessary decorations. Literate, rich speech is not only an effective means of transmission and perception of thoughts and images. This is an expression of respect for the people with whom you communicate as well as to the people who created the language.

The level of development of native speech reflects the level of spiritual development of the nation and its culture. The current programs used by pre-school teachers directed them at creation of developing living space, which will contribute to the full development of children (including their language development).

Key words: speech culture, future preschool teacher, pedagogical system, improvement of speech culture.